

Estats de dret (i la fal·làcia de l'abstracció)

En el debat polític resulta habitual apel·lar a "l'estat de dret" com una via de legitimació d'alguna decisió política, jurídica o simplement ideològica. En aquest sentit, es tracta d'un concepte que pertany al grup de les *paraules màgiques*, aquelles que alguns pretenen que el mer fet de pronunciar-les resulti suficient per legitimar un argument o una decisió (altres exemples habituals: *democràcia, justícia, diàleg*).

El terme *estat de dret* acostuma a esmentar-se en singular i en termes abstractes. Això incita a pensar que es tracta d'un concepte inequívoc, a creure que només hi ha una versió institucional pràctica d'aquest concepte, i a pensar que les decisions preses en nom seu són automàticament incontrovertibles. Cap d'aquestes tres afirmacions resisteix l'anàlisi: totes tres són falses.

Apel·lar a l'estat de dret és sempre transitar per un concepte ambfòleg, és a dir, susceptible de més d'una interpretació. Analíticament resulta més convenient parlar d'estats de dret en plural i en relació a casos concrets. De fet, no hi ha dos estats de dret iguals.

En una democràcia liberal, el debat no consisteix a establir si és convenient o no que hi hagi un estat de dret –la seva superioritat normativa i institucional respecte als estats autoritaris, totalitaris o dictadures resulta incontrovertible– sinó a veure com puntuen les institucions polítiques de cada estat de dret en dues dimensions diferents.

En primer lloc, la qualitat pràctica dels seus elements institucionals bàsics (llibertats individuals i col·lectives; separació de poders; nivells de corrupció, frau fiscal i guerra bruta; independència, imparcialitat i qualitat del sistema judicial; procediments de control; etc.).

En segon lloc, la congruència amb les condicions històriques, nacionals i culturals de la societat on ha d'actuar. Les conclusions no són les mateixes si estem parlant d'una democràcia uninacional o plurinacional, d'una democràcia amb arrels històriques o de nova creació, d'una democràcia culturalment uniforme o multicultural; etc.

L'estat de dret espanyol mostra índexs baixos en totes dues dimensions.

Un indicador addicional recent: les decisions del Tribunal Suprem (TS) en relació a polítics catalans empresonats (jutge Llarena contra Oriol Junqueras, Joaquim Forn, Jordi Sánchez i Jordi Cuixart, 4-12-2017; sala penal del TS contra Oriol Junqueras, 4-1-2018; Llarena contra Oriol Junqueras, Jordi Sánchez i Joaquim Forn, 12-1-2018). Es tracta de decisions judicials que

FERRAN REQUERO

CATEDRÀTIC DE CIÈNCIA POLÍTICA A LA UPF

mostren clars biaixos ideològics i que transcendeixen les tècniques jurídiques estrictes. També mostren en alguns apartats un baix nivell de qualitat argumentativa.

El risc de reiteració delictiva s'associa al fet que els encausats defensen posicions independentistes. Tanmateix, l'argumentació concreta ve a contradir un principi bàsic dels estats de dret (recollit també en la Constitució espanyola) sobre llibertat ideològica i de creences. El terme *violència* apareix, a més, contra tota evidència empírica, com un fet associat a l'independentisme, malgrat que això no ha estat provat en un judici (!). Els actors internacionals (i els espanyols que han volgut veure-ho) han constatat que l'única violència ha estat associada a l'actuació de les forces policials de l'Estat contra ciutadans. Malgrat que l'ordre d'aquesta actuació la va donar el govern central, la responsabilitat es carrega sobre membres del govern de la Generalitat. Es conculca el dret a representació i es vincula els encausats amb "violències" i "enfrontaments" que mai han existit. També es responsabilitza els en-

causats de les mobilitzacions "de desenes de milers de ciutadans" que rebutgen explícitament les mesures cautelars adoptades en aquest procés. Com si això fos alguna cosa reprovable. Es tracta d'unes argumentacions esperpèntiques dignes d'estats autoritaris.

L'actitud del TS pot qualificar-se de *llibertofòbica*. S'actua contra les llibertats d'expressió, de reunió, de manifestació, ideològica i de creences. I tot referit a un tema de presó "preventiva"! Som davant d'una vulneració de drets fonamentals. La caracterització dels encausats com a presos polítics resulta aquí més que adient i justificada.

La justícia espanyola ha fet el ridícul a Europa en haver de retirar l'euroordre. Els pretesos delictes de rebel·lió en aquest cas han estat simplement inventats per la fiscalia i pels jutges de l'Audiència Nacional i del TS. De fet, el que s'està fent és condemnar ideologies democràtiques que no s'ajusten a l'implícit nacionalisme d'estat que el llenguatge barroc de les decisions jurídiques és incapaç d'amagar.

¿On és la pretesa imparcialitat de la justícia? ¿Decisions merament desproporcionades? Prevaricacions implícites? L'actuació del TS soscava, lamina, el moll de l'os de l'estat de dret espanyol. Les seves decisions judicials acabaran essent jutjades en l'àmbit de la justícia internacional. Però això passarà d'aquí uns quants anys.

La veritat és que fa vergonya explicar l'estat de dret espanyol en àmbits acadèmics internacionals. El deslegitimada Tribunal Constitucional té ara una oportunitat d'or per restaurar un cert prestigi de l'estat de dret espanyol quan resolgui els recursos presentats per Podem i pel Parlament de Catalunya contra l'aplicació de l'article 155. Però a aquestes altures de la pel·lícula, ¿confien vostès que aquests guionistes efectuïn un gir narratiu important en aquesta història?

Apel·lar simplement a "l'estat de dret" sovint suposa caure en la *fal·làcia de l'abstracció* –pretendre que un raonament és analíticament més profund com més abstractes són els termes inclosos en l'argumentació–. Es tracta d'una estratègia *màgica* de caràcter retòric que és epistemològicament fal·laç i que empobreix les anàlisis en ocultar informació moral i política rellevant del cas concret considerat.

Estats de dret? Sí, naturalment, però millor considerar-los en plural i en concret (no en singular i en abstracte). I sempre incloent en les anàlisis tant els seus índexs alts o baixos de qualitat institucional com el seu caràcter congruent o no amb la realitat social, nacional i cultural on actua cada estat de dret concret.